

КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ УЧНІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Найважливішим засобом людського спілкування, без якого існування і розвиток суспільства неможливі є мова. Якісні зміни характеру міжнародних зв'язків з точки зору практичної та інтелектуальної діяльності людини зумовлюють реальну необхідність вивчення іноземних мов.

З цією метою розроблено цілісну Державну національну програму «Освіта» (Україна XXI століття), у якій визначено стратегії розвитку освіти в Україні на найближчі роки та перспективи XXI століття [1 : 6]. Створення життєздатної системи безперервного навчання і виховання задля досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації є базовими питаннями державної політики у сфері освіти. Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, метою освітньої галузі «Мови і літератури» є розвиток особистості учня, формування в нього мовленнєвої і читацької культури, комунікативної та літературної компетентності, гуманістичного світогляду, національної свідомості, високої моралі, активної громадянської позиції, естетичних смаків і ціннісних орієнтацій [2].

Специфіка предмету іноземної мови вимагає організації навчального процесу таким чином, щоб кожен його учасник мав можливість активізувати пізнавальну та мовленнєву діяльність та отримати достатню мовну практику для формування необхідних навичок та вмінь, у тому числі шляхом використання інтерактивних технологій навчання, які, у свою чергу, дозволяють учасникам вступати в «живий» інтерактивний діалог з реальним партнером, а також забезпечують активний обмін повідомленнями між користувачем та інформаційною системою в режимі реального часу [3 : 278-279].

Основним призначенням іноземної мови як предмету галузі шкільного навчання є сприяння в опануванні учнями уміннями та навичками спілкуватися в усній і письмовій формах відповідно до мотивів, цілей і соціальних норм мовленнєвої поведінки у типових сферах і ситуаціях. Формування в учнів комунікативної компетенції є невід'ємною складовою структури змісту освіти, базою для якої є комунікативні уміння, сформовані на основі мовних знань та навичок. Сучасна система навчання іноземних мов дає можливість застосовувати комунікативно-діяльнісний підхід до опанування мовами як важливим засобом міжкультурного спілкування.

Комунікативний підхід до навчання іноземним мовам учнів, тобто наближення до реального процесу спілкування, є методичним стандартом, розробкою та впровадженням якого займалися вітчизняні та закордонні вчені, починаючи з 60-70-х років XX століття, зокрема Б.В. Беляєв, І.Л. Бім, Л.В. Биркун, Г. Відоусан, О.І. Вишневський, П.Б. Гурвіч, Г.О. Китайгородська, У. Літлвуд, Ю.І. Пассов, Г. Піфо, В.М. Плахотнік, В.Г. Редько, В.В. Сафіонова, Т.Л. Сірик, Н.К. Склярєнко А.П. Старков, О.Б. Тарнопольський, Д. Хаймс тощо. Слід відзначити, що поняття «комунікативність» передбачає виокремлення наступних параметрів, які окреслюють конкретні ознаки принципу навчання іноземної мови відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: 1) ситуативність; 2) мовленнєво-мисленнєва діяльність; 3) новизна; 4) функціональність; 5) індивідуалізація; 6) діалог культур [4 : 45-114].

У початковій школі вивчення іноземної мови дозволяє закласти основи комунікативної компетенції, достатні та необхідні для їх подальшого розвитку та удосконалення. Від успішного проходження початкового етапу навчання залежать подальші успіхи у оволодінні предметом в цілому. Початкова школа має забезпечити наступність і безперервність процесу навчання іноземної мови у всьому курсі середньої школи, сформувати базові навички і вміння, необхідні для подальшого розвитку комунікативної компетенції в основній і старшій школі.

Одним із найголовніших принципів комунікативного напряму є ситуативність, що передбачає організацію навчання у природних для спілкування умовах. У молодшому шкільному віці, коли лише починається вивчення іноземної мови, створення та використання ситуацій реального спілкування засобами гри є найбільш доступним, природним та дієвим способом пізнання учнями навколишнього світу. Саме тому, оволодіння навчальною діяльністю дітьми молодшого шкільного віку рекомендується здійснювати за допомогою ігрових прийомів, які передбачають ознайомлення з навчальним матеріалом і доведення до автоматизації дій учнів з цим матеріалом у контексті їхньої ігрової діяльності.

Практика доводить, що діти досить легко й успішно засвоюють мовний та мовленнєвий матеріал під час гри. Гра активізує всі види мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо), знімає напруження, викликає зацікавленість, активізує та розвиває їх фантазію та уяву, стимулює реалізацію прагнення кожної дитини до самовираження та самовдосконалення і, тим самим, мотивує учнів до мовленнєвої діяльності.

Однією з найважливіших психологічних вимог до організації навчання на початковому етапі є вивчення тем та розділів програми на основі навчальних ситуацій, що створюються вчителем за допомогою

сюжетних або тематичних картин. Розвиток здатності сприймати різноманітні явища життя шляхом використання різних видів наочності (прямої та опосередкованої) та наочних методів (ілюстрацій і демонстрацій), дозволяє сформувати в учнів уявлення і поняття про об'єкти пізнання.

Методика викладання іноземних мов як ніяка інша методика потребує поєднання наочних, словесних та практичних методів навчання. Наочність об'єктивує дійсність під час уроку, учні осмислюють себе у змодельованій ситуації, а осмислення, у свою чергу, дає можливість у подібній реальній ситуації скористатися набутими вміннями та навичками.

Унікальність принципу мовленнєвої та розумової діяльності виявляється у реалізації параметру самостійності. Варто зазначити, що навчання повинно передувати розвитку, спиратися не лише на актуальні досягнення, а й на потенційні можливості учня при вирішенні нових пізнавальних та практичних завдань. Саме тому завдання на всіх етапах навчання мають бути мовленнєвого, творчого характеру, різного рівня проблемності та складності, з виконанням з боку учнів різноманітних дій (розумових, мовних, перцептивних тощо), необхідних для їх розв'язання.

Постійне залучення учнів молодшого шкільного віку до процесу практичного оволодіння іноземною мовою на основі мовленнєво-розумової діяльності збагачує мотивацію навчальної діяльності школярів, розвиває пізнавальний інтерес, зацікавленість не лише процесом, а й змістом навчання. Поступово приходить усвідомлення необхідності виконання навчальних завдань, почуття обов'язку, відповідальності. Чітко сформульоване учнем запитання, правильна коротка або розгорнута відповідь на запитання, логічно, послідовно, граматично правильно побудоване речення, коротка розповідь, зрозуміла для всіх, є діалогічною та монологічною формою навчання зв'язаного мовлення учнів.

Застосування проблемних культурознавчих ситуацій з метою моделювання реального та фахового спілкування [4 : 45-51] є обов'язковою умовою реалізації принципу мовленнєво-розумової активності та самостійності учнів. Якщо говорити про моделювання ситуацій засобами гри, то, власне, логіка розвитку дитячої гри зумовлює формування передумов для поступової трансформації ігрової мотивації у навчальну. Виконання учнем конкретних дій, передбачених грою заради похвали, задоволення від процесу гри, поступово змінюються на виконання конкретно поставлених завдань, що потребують чітких знань та умінь. З часом, в ігровій мотивації відбувається певне зміщення акценту з процесу на результат, розвивається мотивація досягнення [5 : 62]. Це стосується, передусім, розуміння загального способу вирішення завдання, а потім визначення власних можливостей під час розв'язання тих чи інших конкретно-практичних завдань. Навчальні дії, спрямовані на виділення та відображення головних, істотних характеристик предмета, що вивчається, вимагають особливої уваги.

Принцип новизни стосується змісту та форми мовленнєвого висловлювання, прийомів, завдань, змісту навчання. Цей принцип забезпечує гнучкість навичок, динамічність мовленнєвих умінь, якість продуктивності, комбінування різних видів та режимів роботи, ініціативність висловлювань, темп мовлення і тактику мовця [4 : 40-41]. Продуктом принципу новизни у навчанні іноземної мови є інтерес учнів до навчання та нешаблонна організація навчального процесу, використання вчителем різноманітних прийомів роботи.

Працюючи над тією чи іншою ситуацією, вчитель має остерігатися того, щоб не звести навчальний процес до механічного запам'ятовування певної кількості стандартних фраз, результатом чого може бути їх відтворення учнями тільки у аналогічних ситуаціях. Використання різних варіантів, нових елементів, ситуацій та сюжетів з послідовним їх опрацюванням забезпечує розвиток мовленнєвих умінь.

Комунікативна методика припускає навчання граматики на функціональній та інтерактивній основі. Це означає, що засвоєння нових лексичних і граматичних одиниць відбувається у тісному зв'язку з їх функціями в мовленні не у вигляді «форм» та «структур», а як засіб відображення певних думок та комунікативних намірів [4 : 77]. Оскільки мислення дітей початкової школи є недосконалим, дуже конкретним, логічно нерозвиненим, то опанування лексичним та граматичним матеріалом на заняттях з іноземної мови відбувається у складі мовленнєвих зразків, коли діти вживають їх у певних комунікативних потребах, ситуаціях.

Комунікативність включає в себе індивідуалізацію навчання мовленнєвої діяльності, під якою розуміють врахування можливостей молодшого школяра: його здібності, вміння здійснювати мовленнєву і навчальну діяльність, особистісні якості [6]. У вирішенні цього найскладнішого завдання важлива роль належить інтегрованій діяльності.

У зв'язку із цим, індивідуалізація навчання забезпечується гнучким керуванням навчальним процесом, у відповідності з індивідуальними особливостями кожного учня. Рівень мовної підготовки класу в цілому та кожного учня зокрема передбачають диференційований відбір навчального матеріалу та прийомів навчання, застосування індивідуальних завдань, різного роздаткового матеріалу, технічних засобів навчання. Але, разом з тим, цей принцип потребує значних затрат часу та зусиль учителя.

Організація комунікативного підходу до навчання іноземної мови обов'язково вимагає дотримання принципу діалогу культур, що розуміється як: 1) створення навчального середовища, де постійно відбувається зустріч, ознайомлення та здобуття певних знань чужої мови, культури, традицій; 2) впровадження такого змісту навчальних матеріалів у навчальному процесі, що моделює міжкультурний діалог; 3) організація міжкультурного спілкування з носіями чужої культури та мови, стимулювання розвитку толерантності, «міжкультурної чутливості», соціокультурної спостережливості, спроможності

змінити перспективу і подивитися на світ очима іншого [7 : 12-15; 8 : 4 ; 9 : 20-21]. Моделювання ситуацій діалогу культур на уроках іноземної мови дає змогу учням порівнювати спосіб і стиль життя людей у своїй країні та країнах, мову яких вони вивчають.

У початковій школі цей принцип реалізується у доборі змісту матеріалів соціокультурної значущості як на традиційних уроках іноземної мови, так і в активній позакласній діяльності: передусім познайомитись з іншомовним ровесником, його повсякденним життям, інтересами, іграми, захопленнями, стереотипами поведінки, а через призму сприйняття іноземця – і з країною, представником якої він є. Тому організація листування та спілкування з носіями іноземної мови в межах іншомовного середовища засобами інноваційних комунікаційних технологій, ознайомлення із іншомовним пісенним, віршованим і казковим фольклором, світом ігор і розваг країни, мова якої вивчається є дієвими інструментами стимуляції пізнання, розкриття творчого потенціалу особистості учня і посилення гуманізації початкової освіти.

Отже, ефективність процесу навчання у молодшому шкільному віці визначають готовність та бажання учнів брати участь у міжкультурному спілкуванні мовою, яку вивчають. Комунікативно-діяльнісний підхід є найефективнішим, оскільки забезпечує дійове, зорієнтоване на особистість навчання іншомовного спілкування.

Дотримання на уроках іноземної мови у початкових класах принципів, характерних для комунікативного підходу, сприятиме формуванню і розвитку практичних навичок і вмінь спілкування іноземною мовою молодших школярів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
2. <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Колодько Т. М. Використання інтерактивних технологій у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя / Тетяна Миколаївна Колодько // Система і структура східнослов'янських мов: До 85-річчя доктора філологічних наук, професора Брицина М.Я. – К.: Знання України, 2008. – С. 275–282.
4. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е.И. Пассов. – [2-е изд.] – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
5. Забродський М.М. Основи вікової психології. – Т.: Навчальна книга. – Богдан, 2006. – 112 с.
6. Зубенко Т.В. Комунікативний підхід до навчання іноземної мови учнів початкової школи як стратегічна проблема у підготовці майбутнього вчителя Науковий вісник Миколаївського державного університету: Збірник наукових праць. – Випуск 20: Педагогічні науки. – Том 1 / За заг. ред. В.Д. Будака, О.М.Пехоти. – Миколаїв: МДУ, 2008. – С. 206-211.
7. Бориско Н.Ф. Діалог культур: необхідність, можливості і межі // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційні підходи до навчання іноземних мов та культур у новому тисячолітті». – Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет економіки та права, 2002. – С. 12-15.
8. Гальскова Н.Д. Межкультурное обучение: проблема целей и содержания обучения иностранным языкам // ИЯШ. – 2004. – № 1. – С. 3-8.
9. Сафонова В.В. Культуроведение в системе современного языкового образования // ИЯШ. – 2001. – №3. – С. 17-24.